

Publicisztika a Pedagógusok lapja részére:

Kegyelem-kettes

2010 októberében, felkérésre *Alkotmányos dilemmák és esélyek az állam napszámósainak a pénztárcája körül?* címmel írtam publicisztikát e lapban. Ha cinikus volnék vagy csak lusta, ugyanezt a címet kiegészíthetném egy II. rész toldalékkal. Nincs kedvem tréfálkozni. Nyilvánvalóan változott a helyzet a nagy, honi pedagógiumban két és fél év alatt. Abban viszont ma kevesen biztosak és egységesek, hogy vajon jó irányba-e, megfelelő módon és ütemben-e, továbbá eléggé megalapozottan, avagy éppen hogy helyrehozhatatlanul, károsan történt a megújítás? Sosem a semmit kell egybevetni az állam új intézkedéseivel. Így a fő kérdés mindig ez: hazai történeti és nemzetközi összehasonlításban, az össznépi versenyben kellően jutottunk-e előre, avagy az eltékozolt lehetőségek, a félmegoldások és az ideologikus lépések, erőszakos rendcsinálások voltak túlnyomóak? Az, ami történt és folyik, vajon megfelel-e az ország európai illeszkedésének és demokratikus+jogállami rendjének, avagy inkább ártott ezeknek az alapértékeknek? Közjogászként: a humanitárius alapjogok terén kedvező fejlődés tapasztalható-e, vagy inkább az lett, hogy a gúnyos nevükön „okkult-jogok” (azaz: oktatási, kulturális etc. emberi jogok) tényleg spiritiszta színjáték válfajává válnak?

Sajnos, jobbára kedvezőtlen, elmarasztaló válaszaim vannak.

Ez a cikkírás abban a ritka helyzetben ért, hogy szinte érdek-mentesen tudom kommentálni a közoktatás, a köznevelés, s általában is „tudásgyárak” közállapotait. Egyedül a felsőoktatás érint valamelyest. Abban pedig éppen ma kaptam a több száz éves egyetemről olyan papírt, mely kifizetési késedelemre utal és elnézést kér. Hol elvonás van, ott elvonás van: hozzá közönyösödünk lassan mindenféle „megszorításhoz”. Biztosan ez a sorsunk, vagy emeljük fel végre a fejünket? Ha már (hétköz)napi aktualitást említettem: kezemben a napilap, s benne a belpolitikai főoldalon három szalagcím: *Négy változatban Himnuszot kaptak az iskolák*, továbbá *Négy szakszervezetből három aláírt Baloggal*, végül *Nem akar nyugdíjazást az orvosok nagy része*. A humán közszféra ambivalenciája, feszültséggel teli várakozása és fortyogó katlanja dermesztő kiszámíthatatlanságot, tartós krízist ér és ígér. Ebben a miliőben kaptam felkérést, hogy elemezzem a változásokat sztrájkbizottságostul, tüntetésestül, illetve megegyezésestül. Vajon mit mondanak mindezek az alkotmányjogásznak, az állampolgárnak, a közéleti gondolkodónak?

Jelzésértékű típusúnettel kezdem. Évtizedekig így mondtuk: oktatás és nevelés, olykor a „köz” szócskát eléjük illesztve. Mára mindez köznevelésre szűkült. Hasonlóképpen: 2011. december végéig az alkotmány önmagát egyúttal alaptörvénynek is nyilvánította. Ma csak nagybetűs Alaptörvény létezik. Ez nem pusztá szójáték, hanem jelkép is. A kettőből az egy több lenne? És egyáltalán, van haszna és értelme a nyelvi újításnak? Ennyire futja és ennyire ráérünk?

Hasonló vízvázalást a diktatúra és a demokrácia terén, hogy ki van kiért? Diktatúrában az államosított polgárból még fölösleg is van: ő van alul, személye és joga nem számít. Alkotmányos alapjogokkal és garanciákkal működő jogállamban viszont fordított a képlet. Az iskola a diákokért és a tanáraiért van: az állami-önkormányzati rendszer az előbbit szolgálva működteti, azt prioritásként kezeli. Így a mindenkori felsőbb hatalom nem önmegvalósít, se nem fenýt vagy gatyába ráz. Nem is kiüresít gyermeki és felnőttbeli alapvető jogokat, érdekeket és kapcsolatokat, hanem tisztességgel igazgat, s azon belül irányít. Még ha reformál is, azt modernizálva, támogatólag teszi, nem e helyett önkényes elvonással és hatalmi koncentrációval operál. (Meg)érti: a XXI. század feladatait nem lehet a XX. század első

felének nosztalgiáival, hatalmi filozófiájával és eszköztárával megoldani. Belátja: egy több százezer fős rendszert képtelenség egy központból hiánytalanul, nívósan dirigálni. Uralni talán ideig-óráig sikerül: jól kézben és karban tartani, minőségi tudásközponttá emelni azonban esélytelen. Mindezek belátásának semmi nyoma. A bedőlés napja biztos, csak azt nem tudni: melyik év milyen időszakára esik ez.

Tüntetésektől, demonstrációktól, petíciózástól hangos az ország a legutóbbi egy éve. Elvben jó az, hogy a pedagógus társadalomnak, sőt immár az ún. Téli Rózsás Forradalom révén a tanuló ifjúságnak is joga és módja volt véleményét és akaratát kifejezni. Csakhogy, a tiltakozó fellépéseknek az okát kellett volna megelőzni vagy időben, államilag kezelni. Nem pedig kelleetlenül packázni, majd taktikázni a kiszolgáltatottakkal: arra játszva, hogy amint kész helyzet van, mindazt visszacsinálni már úgyse lehet. Pozitívum, hogy mind a pedagógusoknak, mind a felsőoktatás érdekeltjeinek valamennyit - jó vagy rossz kompromisszummal - sikerült enyhíteni a kínzó gondokon, az időzavar és a szétesés tényein, jelein. A félidőben 1:1 a mérkőzés állása. Konstruktív, felkészült, belátó hatalom utóbb sem teremt sem önmaga, sem partnerei számára kelepécét, robbanásközeli szituációt. Mintha volna még ilyen. Azt, hogy végül is ki fog abba beleragadni, a következő hónapok-évek mutatják meg. Ha a tárgyalási asztalon lévő témasor okos barter-megállapodást hoz, akkor érdemes volt az EMMI által és felé tett lépés. Ha marad az elakadásjelző, még nagy(obb) karambol várható.

A kilátástalanság, az egzisztenciális bizonytalanság és kiszolgáltatottság ui. csak egy pontig fokozható. Adott mérték öngyulladásához vezethet. Bekövetkezhet az a helyzet, amikor már nincs vagy mindegy lesz a személyes veszítenivaló. Nem egy-egy végig-gondolatlan húzás idézi ezt elő, hanem az összhatás: pl. az, hogy a gyermeket vagy a tanárt nem veszik ember-számba, aztán oda az iskola, jön a sok ezres állás-vesztés, masszív jövedelem-csökkenés a következő stáció, vele jöhet a szerzett jog tömeges megvonása, végül az intézményi vezetési-irányítási-munkáltatói konfliktusok végjátéka a slussz.

Mindaz, ami pont az ellentéte az oktatásügy körében is az alkotmányos jogoknak. Honnan indult a demokratikus rendszerváltozás? 3 princípium volt: tanszabadság, a tanítás szabadsága, és a szülő joga ahhoz, hogy a gyermekének adandó nevelést megválassza. Mindhárom terén van visszaesés. Főként mégis az utóbbi jog, a felelős szülő fő álma és életének értelme: gyermekének a jövője a gyújtópont. Ha még ez is áldozatául esnék az állami önkénynek, az önmagában elsöprő népmozgalmat indíthat el. Vannak ilyen jelek.

2013 évet a „nagypolitika” az aratás évének tekinti. Ahhoz képest, hogy nem csak ősszel szokás vetni, hanem tavasszal is, mire fel ez a rátarti magabiztosság? Biztos, hogy ugyanaz arat, aki vetett (magára egy keresztet)? Negatív vízió helyett egy intés: békés, belátó, közös út kell, mert a másik, nem kívánt (fel)forgatókönyv az, hogy arat a halál.

Fejezzük be lájtosan, Szókratésszel: Az okos mindenből és mindenkitől tanul, az átlag a tapasztalataiból, a buta pedig már úgyis mindent jobban tud.

Kolláth György alkotmányjogász